

Mihaela SECRIERU
(Universitatea „Alexandru Ioan
Cuza” din Iași) | **Sever Pop – gramatician**

Abstract: (Sever Pop – grammarian) Sever Pop is the author of *Grammaire roumaine*, a good comprehensive work covering all of the Romanian synchronic grammar aspects. This valuable synthesis of *Romanian Grammar* written in French, which was intended to be a textbook for university, has indubitable positive significance regarding the profile of the Romanian language and of Romania in the world. The volume is organized in books („Livres”) and Chapters, in which all the aspects of Romanian language are systematically described: I. *Phonetics & Orthography*, II. *Morphology* and III. *Syntax*. The introductory surveys cover some aspects of Romanian language history. The great amount of examples is a remarkable aspect of the study, especially since it has many etymological comparisons with words in French. The part concerning Morphology is the most extensive, but what is discussed under Syntax also contains information that in today's grammar is included in the morphological description. This grammar study is used as a standard manual for Romanian, but can also be used by specialists for various research purposes (i.e. Chapter. *Transformations phonétique*, p. 56-86). The study of the distinguished grammarian Sever Pop is part of the tradition of Romanian as a foreign language works, that belongs to the great linguists of diaspora. The abundance of examples contained increases its potential as a valuable scientific applied linguistic resource, which can be used nowadays either for the native speakers of French, or for the understanding of the Romanian language through French.

Keywords: *Sever Pop, Grammaire roumaine, Romanian Phonetics, Romanian Morphology, Romanian Syntax.*

Rezumat: Sever Pop este autorul unei lucrări cuprinzătoare numite *Gramatica românească*, care acoperă toate aspectele gramaticii sincronice românești. Aceasta valoroasă sinteză de gramatică a limbii române, scrisă în limba franceză și destinată utilizării ca manual universitar, are incontestabile valențe pozitive pentru imaginea limbii române și a României în lume. Volumul, organizat în Cărți („Livres”) și capitole, descrie sistematic toate aspectele limbii române: I. *Fonetică și ortografie*, II. *Morfologie* și III. *Sintaxă*. Studiile introductive acoperă unele aspecte ale istoriei limbii române. Numărul foarte mare de exemple este o aspect remarcabil al lucrării, cu atât mai mult cu cât oferă comparații etimologice cu termeni din limba franceză. Partea referitoare la morfologie este cea mai extinsă, dar și cea de sintaxă cuprinde informații care astăzi sunt discutate ca aspecte descriptive ale morfologiei. Această gramatică este folosită ca manual standard pentru limba română, dar poate fi utilizată de specialiști pentru alte scopuri de cercetare (de exemplu capitolul, *Transformations phonétiques*, p. 56-86). Volumul distinsului gramatician se înscrie în tradiția lucrărilor de limbă română ca limbă străină ale marilor lingviști români din diaspora. Bogăția de exemple pe care le conține îi mărește considerabil atributul de resursă științifică valoroasă de lingvistică aplicată ce poate fi utilizată și astăzi, fie pentru vorbitorii nativi de limbă franceză, fie ca limbă de mediere prin limba franceză.

Cuvinte-cheie: *Sever Pop, Gramatica românească, Fonetica limbii române, Morfologia limbii române, Sintaxa limbii române.*

1. Introducere

Lingvistica românească ca toate științele din blocul european de est a suferit pierderi uriașe prin exilul unor reductabile minți lingvistice, gramaticale sau/și literare, care aveau deja realizări notabile în domeniu. Enumerăm aici câteva astfel de nume de personalități românești (ordonate alfabetic): Sorin Alexandrescu, Ileana Bunget, Alexandru Ciorănescu, Donka Farkas, Domnița Dumitrescu, Horst Fassel și Luminița Fassel, Olga Galatanu, Dimitrie Gazdaru, Sanda Golopenția-Eretescu, Alexandru Grosu, Maria Iliescu, Cătălina Iliescu Gheorghiu, Geanina Iordăchioaia, Eugen Lozovan, Paul Miron, Dan Munteanu Colan, Grigore Nandris, Octavian Nandris, Octavian Nicolae, Alexandru Niculescu, Cicerone Poghirc, Sever Pop, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Valeriu Rusu, Sanda Sora, Ana Tataru, Emil Turdeanu și Letiția Turdeanu-Cartojan, Dorin Uritescu ș.a. După revenirea la o lume democratică, lucrările unora dintre aceste personalități au fost reintegrate în circuitul major al culturii științifice naționale românești, altele parțial, altele deloc, acest proces fiind unul entropic, neinstituțional, ci liber în manifestarea lui, în funcție de raportările la lucrările acestora ale reprezentanții de azi ai lingvisticii românești.

Încercând personal o recuperare tardivă a unor informații care îmi lipseau, privitoare la cercetările mele curente de sintaxă, am reușit să adun într-un volum bibliografic datele privind activitatea științifică și afilierea instituțională ale personalităților enumerate mai sus și ale altora (Secrieru 2005). Mi-am propus ca apoi să încerc și o aprofundare pentru fiecare dintre acești lingviști, iar notele noastre de lectură au făcut obiectul câtorva articole și comunicări referitoare la Alexandru Niculescu (Secrieru 2011), Paul Miron (Secrieru 2017), Sorin Stati (2020), iar în lucrarea de față doresc să consemnez câteva observații în legătură cu lingvistul și gramaticianul Sever Pop. Activitatea sa de dialectolog a fost mult mai devreme notificată și valorificată în peisajul național, de aceea. selectăm câteva consemnări din destul de recentul articol bio-bliografic semnat de Nicolae Mocanu și Pierre Swiggers (2011, 13-48), doi specialiști care îl redescoperă lumii academice românești pe Sever Pop. Evoluția științifică a lui Sever Pop de la calitatea de doctor în științe în *Lingua et Litteratura Romanorum ut principali, in Linguistica et Philologia romanica ut subsicivis*, obținut *magna cum laude* la Universitatea din Cluj în anul 1925 a fost continuată în anii imediat următori 1925-1927, cu cea de elev titular la École Pratique des Hautes Études din Paris, unde cunoaște, colaborează și este îndrumat de Jules Gilliéron, Antoine Meillet, Mario Roques, Oscar Bloch, Joseph Vendryes, Antoine Thomas, l'Abbé Meunier și Hubert Pernot (Mocanu & Swiggers 2011, 14). În anul 1927, Sever Pop publică o lucrare în *dialectologie* rămasă de referință *Buts et méthodes des enquêtes dialectales. Extras din Mélanges de l'École Roumaine en France* (partea a II-a, 1926, Paris, Librairie J. Gamber 1927, 216 p.) (Nicolae Mocanu și Pierre Swiggers (2011, 20), în care teoretizează metodele și stabilește cu claritate scopurile

științei numită dialectologie, dând deplină consistență științifică, respectiv teoretică și metodologică, acestei discipline.

Cu aceste date privitoare la activitatea lui Sever Pop ne situăm istoric în perioadele antebelică, interbelică și postbelică și constatăm că în toată această acoladă de timp munca sa este deja prodigioasă, ea desfășurându-se atât în țară cât și în străinătate, fiind membru și președinte al unor prestigioase societăți științifice, de asemenea din țară și străinătate. Anul 1948, anul în care este destituit din învățământul românesc, degradat social, deposedat material, forțat la calea refugiului în spații sigure, un azil intelectual mai ales, este și anul în care va deveni profesor la Universitatea Catolică din Louvain. Toată activitatea științifică a lui Sever Pop, din acest an se poate înscrie sub sintagma „lingvistica românească de exil”, pe care am avansat-o deja în lucrările mele anterioare (Secrieru 2005, 13). Plecarea forțată în spațiul european, liber de totalitarismul care începea să se instaleze în forță în România a fost fructificată pe deplin de Sever Pop care a fost profesor invitat la universități de prestigiu din Europa și SUA. În Europa a înființat și condus un Centru de studii dialectologice și Buletinul ei științific, revista „Orbis”, tot el organizează Primul congres internațional de dialectologie, apoi îngrijește și publică *Atlasul lingvistic român*. Partea I (ALR I), vol. II. *Familia. Nașterea, botezul, copilăria. Nunta. Moartea și Micul Atlas lingvistic român*. Partea I (ALRM I), vol. II. *Familia. Nașterea, botezul, copilăria. Nunta. Moartea*. (1942), post-mortem apărând și *Atlas linguistique roumain en couleurs*, tome I. *Terminologie du corps humain. Cartes 1 à 104*, 1962 (Mocanu & Swiggers 2011, 17 și urm.). Reintegrarea lucrărilor lui Sever Pop în spațiul științific românesc începe în 1989, când la Cluj este publicat *Chestionarul Atlasului lingvistic român I*.

2. *Grammaire roumaine* – considerații critice

Lucrările lingvistului în arealul celorlalte discipline lingvistice, deși importante, cum sunt cele gramaticale, nu au fost la fel de bine reintegrate în spațiul științific românesc. De aceea am ales să prezentăm aici în liniile ei structurale lucrarea de certă valoare *Grammaire roumaine* a lui Sever Pop. Ea apare în Elveția, la Berna, în 1948 (Éd. Francke S.A), dar este scrisă cu un an mai devreme la Roma și este dedicată de autor „A mon cher pays”. Un motiv declarat al lui Sever Pop de a scrie această lucrarea o regăsim în *Prefața* lucrării sale:

„J'ai rédigé, à l'Ecole roumaine de Rome, pendant ces dures années de guerre une *Grammaire de la langue roumaine* du proportions plus larges afin de stimuler à cette étude mes élèves de l'Université” (Pop 1948, VI).

Privind însă retrospectiv interesul lui Sever Pop și pentru popularizarea gramaticii românești la un nivel academic de excepție, credem că acesta a fost stimulat de exemplul intrinsec al marilor filologi francezi, pe unii i-am amintit mai sus, care au făcut același demers pentru limbile lor naționale, știută fiind necesitatea stringentă a școlilor de orice grad privitoare la gramatici, gramatici care să slujească literării corecte

a elevilor prin limba națională. Motivul acesta nobil este stă și el la baza conceperii și scrierii lucrării pe care o vom prezenta aici, ipotază adiacent confirmată și de autor:

„Ma *Grammaire roumaine* ne voit le jour que grâce à l'aimable intervention de M. Walther von Wartburg, professeur à l'Université de Bâle, qui, en janvier 1946, m'invita à publier un résumé bien étoffé de mon travail dans sa collection de *Manualia et commentationes* de la *Bibliotheca Romanica*” (Pop 1948, VI).

Aceasta valoroasă sinteză de gramatică românească scrisă în limba franceză a cărei destinație este, cum spuneam, de manual universitar comportă vădite valențe pozitive în ceea ce privește imaginea limbii române și a României în lume, iar o mică cercetare privind eventualele citări ale acestei lucrări în lucrările de lingvistică romanică ale vremii poate ar merita întreprinsă tocmai pentru a confirma calitatea ei de sursă avizată și pentru studiile de filologie romanică.

2.1. Structura lucrării

Referindu-ne la structura lucrării, observăm că ea este sistematizată pe patru părți mari: *Notions sur l'histoire et la langue roumaines* (p. 1-16), *Phonétique* (p. 17-110), *Morphologie* (p. 111-332) și *Syntaxe* (p. 333-450). Observăm că din punct de vedere gramatical, de fapt structura volumului urmărește trei dintre nivelele limbii, nivelul fonetic (care ocupă prima *Carte* sistematizată în patru capitole, 110 pag), nivelul morfologic (care ocupă a doua *Carte*), secțiune subsistematizată pe capitole, fiecare capitol fiind alocat unei părți de vorbire de la nume până la interjecție (pag. 111- 332) și nivelul sintactic (care ocupă *Cartea* treia p. 333-449). Capitolul patru, în care sunt tratate chestiuni de ortografie și punctuație, ca și anterioarele menționate cuprinde o sinteză introductivă asupra status-quo-ului acestei problematice care a cunoscut și ea o firească evoluție (p. 87-88). De altfel, interesul lui Sever Pop pentru schimbările ortografice este constant, el revenind asupra ortografiei române în alte lucrări cu mai multe observații critice atunci când credea că acest lucru se impune. Cartea începe cu o introducere în istoria limbii și a poporului român, istoria fiind sintetizată de la origini, trecând prin colonizări, întemeieri ale principatelor independente ale Valachiei (Munteniei), Olteniei, și Moldovei (p. 1-8), Sever Pop menționând succint și etapele trecerii denumirii ținutului românesc de la „Principatele române unite” (1859) la cea de „România” fapt petrecut după Războiul de independență (1877-1878), notând că Unirea tuturor principatelor românești s-a realizat în anul 1918. Aceasta este ultima frază a primului capitol istoric, capitolul al II-lea fiind alocat abordărilor lingvistice ale începuturilor limbii române, elementelor de limbă autohtone în raport cu latina vulgară, fenomenelor de influență lingvistică asupra limbii române, influențe condiționate de contactul cu limbile popoarelor invadatoare sau de contactele economico-sociale dintre limbi, menționând în finalul capitolului primele monumente de limbă (p. 8-16). Găsim aici interesante informații statistice oferite de autor privitoare la componentele lexicale ale limbii române după originea cuvintelor. (p. 14-16), și anume. sub paragraful *Statistique de la langue*

roumaine (le dialecte daco-roumain). Plecând de la *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, a lui I. A Candrea, «oeuvre de premier choix» („operă de prima mână”), cum o numește Sever Pop (p. 14), acesta prezintă o doveditoare statistică lexicală care are scopul de a informa pe beneficiarul lucrării în principal de bogăția limbii române, dar și de diversitatea lexicală a componenței. Redăm aici câteva din cele 13 intrări înregistrate de Sever Pop:

„1. Mots d'origine latine: 2590, dont 670 sont tombés en désuétude. A ces mots on doit ajouter 5990 mots dérivés et 890 onomatopées.

2. Mots d'origines inconnue: 3070.

3. Mots que l'on considère d'origine albanaise: 200, dont 50 sont douteux.

4. Mots d'origine slave (le slave commun ou le paléoslave): 4340, dont 2080 sont dérivés et 660 sont tombés en désuétude. Plusieurs sont connus seulement par le patois” (Pop 1948, 15).

Inventarul acesta îi servește lingvistului pentru a sublinia latinitatea limbii române, subiect încă ardent al tuturor specialiștilor vremii, dar și pentru a întări această idee națională în conștiința studenților, fapt obținut prin compararea ponderii elementelor latine din limba română cu cea prezentă în alte limbi, cf.

„Il résulte de cette statistique que les mots qui sont d'origine latine s'élèvent au nombre de 8800, auxquels on doit ajouter 14000 néologismes empruntés aux langues romanes, ce qui donne un total de 22800 mots. Notons, à titre de comparaison, qu'en français (d'après le *Dictionnaire de l'Académie*, édition de 1878), sur 32 000 mots, 20 000 sont d'origine savante ou étrangère et 12 000 seulement constituent le français d'origine populaire; le noyau de la langue française comprend 4200 mots environ, dont 3800 sont d'origine latine et 400 importés par les Germains lors des invasions barbares (Brachet et Dussouchet, *Grammaire française*, ed. Hachette, p. 14)” (Pop 1948, 16).

2.1.1. Nivelul morfologic – scurte considerații

Nivelul morfologic este structurat pe descrierea celor zece părți de vorbire clasice «*nom* ou *substantif*, *article*, *adjectif*, *pronom*, *nom de nombre*, *verbe*, *adverbe*, *préposition*, *conjonction* et *interjection*» (p. 111), fără a intra în polemici teoretice retaxinomizante. Menționăm aici, de exemplu definiția dată de Sever Pop adjectivului: «le mot qui sert à préciser le sens d'un nom s'appelle adjectif», care nouă ne evocă o încercare de definiție filozofică a unui concept gramatical prin care adjectivul este prezentat ca o limită a noțiunilor, pentru înțelegerea acestui punct al nostru de vedere explicăm că *măr roșu* înseamnă un *măr* care nu este *galben*, ori *verde*, ori *copt*, ori *mic*, ori *mare* etc., doar *roșu* prin opoziție cu orice altă notă a noțiunii de *măr*, ceea ce face din determinarea *roșu* nu numai un atribut sau un adjectiv, ci și o limită (denotativă și semantică), deși definiția filozofică este finalmente mai largă, în sensul că prin aceste attribute limitative ne păstrăm tot în zona adjectivelor. Remarcăm pentru faptele din nivelul morfologic prezentat în volum exhaustivitatea prezentărilor tip definiție și

taxinomice, acuratețea informațiilor, capacitatea de sinteză și de analiză a faptelor morfologice într-o proporție metodologică concludentă, punctarea elementelor importante și specifice, toate din perspectivă didactico-științifică. Cum morfologia este doar o armătură sintactică, vom reîntâlni considerații valoroase privind morfosintaxa părților de vorbire și în capitolul privind tratarea sintaxei (vezi *infra*).

2.1.2. Nivelul sintactic – considerații generale

În ceea ce privește nivelul sintactic, remarcăm și aici suplețea gândirii lingvistului care înțelege și descrie cu precizie caracteristicile intrinseci ale acestui nivel important al limbii:

„Le roumain, grâce à l’article adjectival, à l’article possessifs et aux prépositions, dispose de moyens syntaxiques suffisants pour préciser les liens qui existent entre le substantifs et les mots qui le déterminent d’une manière attributive” (Pop 1948, 333).

În cele două pagini introductive ale secțiunii alocate sintaxei, observăm prezența câtorva idei sau chiar principii de filozofia sintaxei, sintaxă pe care Sever Pop o consideră dublu riguroasă, prin aceea că prima dată nivelul sintactic este considerat un mulaj, o formă ancestrală imuabilă, a doua oară prin aceea că același nivel este văzut ca o rețea de reguli în care libertatea de expresie este obținută prin mutații cerute de nevoia unei expresivități, care subzistă în limbă în mod natural, dar nu este foarte generoasă, ori constrângătoare. O încercare de individualizare sintactică a limbii române o regăsim atunci când gramaticianul sintetizează și notează caracteristicile sintactice pe care le consideră specifice limbii române:

„flexiunea nominală mediată analitic (cf. citatului *supra*), declinarea în patru cazuri, dublată de encliza articolului și de prepozițiile cazuale, regimul direct al verbului dublat de pronumele aton pentru obținerea nonambiguității, transformarea activ-pasiv”, păstrată și la schimbarea topicii între obiect și subiect (Pop 1948, 333-334).

Sistematizarea sintaxei în volum urmează linia sistematizării morfologice, dar observăm că încă de la capitolul *Sintaxa numelui* (p. 335) teoria sintactică prezentată nu se ocupă de ceea ce numim noi astăzi pe drept sintaxă, ci este tot o continuare a problemelor de morfologie, a teoriei părților de vorbire și abia acolo unde Sever Pop se ocupă de acord, (p. 340), avem temeuri de a numi sintactic acest capitol. Această puținătate informațională referitoare la sintaxă, confirmată de practica vremii, poate fi pe deplin justificată de o limită de cunoaștere, epistemologică¹, disciplina dezvoltându-se cu mai multă larghețe după apariția primei gramatici academice românești, pornind

¹ justificată de limitele epistemologice și istorice ale științei vremii, cf. U. Eco (1982: 16-18). Este ceea ce îi reproșează și Povl Skårup lui Alf Lombard privitor la aceeași abordare a sintaxei, (1973, 430-431), care la pagina 430 a lucrării sale chiar compară structurarea lucrării *Rumansk Grammatik* cu cea a lui Sever Pop.

cu cea din 1954 (GA 1954, I – 443 p, II – 348 p) și cu cele trei volume critice complementare de *Studii de gramatică* (vol. I, 1956, vol. II, 1957, vol. III, 1961), care i-au succedat.

Interesați de teoriile și interpretările sintactice care pot diagnostica stadiul cunoașterii în domeniu pentru perioada de referință, mijlocul secolului al XX-lea, observăm, de exemplu, opinia lui Sever Pop referitoare la apozitie, care este considerată un fenomen de acord între două nume, *recte* substantive:

«*L'aposition*, qui joue le rôle d'une sorte d'adjectif, s'accorde aussi en genre et en nombre avec le nom qu'elle détermine: *Ștefan-cel-Mare, domnul Moldovei* «Etienne le Grand, prince de Moldavie»; *Maria, regina României* «Marie, la reine de Roumanie»...» (Pop 1948, 340).

Această opinie a apozitiei obținute prin acord gramatical se dogmatizează în gramatica românească și trece fără analize critice în practica teoriilor curente și în practica analizelor lingvistice devenind postulat sintactic, am îndrăzni să spunem chiar axiomă, fiindcă statutul sintactic al apozitiei nu va fi supus reevaluării decât mult mai târziu, tot de Școala lingvistică de la Cluj, prin contribuțiile lui D.D. Drașoveanu (1970, 311), și ulterior și ale altor lingviști (Secrieru 1997, 70), care au surmontat pentru început inadvertența interpretativă a unei apozitii nominale, cu antecedent nominal bazându-se pe principiul logico-filozofic și gramatical că nu se acordă nume cu nume, între două nume putând exista doar o variație categorială simultană, totală sau parțială, care creează în planul suprafeței un efect de fals acord (Secrieru 2007, 92), dar mai apoi și alte inadvertențe care au schimbat total interpretarea clasicizată a apozitiei ca funcție și raportului apozitiv ca raport sintactic generator de funcții sintactice (Secrieru, 1998. vezi ed. a II-a 2007).

Reținem și comentăm pentru nivelul sintactic, plecând de la sistemul sintactic teoretic al lui Sever Pop, un alt exemplu referitor la prezența unei alte practici taxinomice după criteriile amalgamate a funcțiilor numelui, ne referim la denumirile compozite de tipul: (1) *complement de circonstance* vs. (2) *complement d'un adjectif*, unde se observă imparitatea termenilor îmbinați, prin imparitate înțelegând aici și heterogenitate: doi metatermeni sintactici cu denotații concurente în prima sintagmă terminologică vs. un metatermen sintactic + un metatermen morfologic, cu denotații contrastante, marcate de idionsincrazie, în cea de-a doua sintagmă terminologică, dar cum spuneam practici denominative de asemenea frecvente în orice gramatică. Acest procedeu terminologic este constant heterogen, cf. *l'attribut de sujet* vs. *complément d'un substantif* etc. (p. 341), faptul poate fi explicat atât prin imaturitatea științei [sic!], ori chiar de rigoarea impusă de uzul acestei terminologii sintactice, sancționată de arbitrariul semnului lingvistic și de liberul arbitru în folosirea unui lexem în locul altuia, precum și pe ranforsarea ei pe filiera franceză, combinată cu limitele traducerii termenilor din română în franceză nu drept calcuri, ci prin echivalențe terminologice. Acest procedeu dăunează statutului științific al oricărei discipline, denunțându-i imaturitatea. Adâncind un pic raționamentul adăugăm și punctul de vedere că aceste

limite sancționează perpetuu și încercările de internaționalizare a ideilor teoretice românești prin imposibilitățile traducerilor metodologic paritare. Riscând și o contrafactualitate gratuită, nu putem să nu reflectăm la faptul că Sever Pop, în genialitatea sa critic-obiectivă, a ratat șansa – opinăm asta cu rețineri firești - să observe și să noteze chiar el, eventual chiar și în subsol aceste inconsecvențe interpretative, care poate ar fi condus la o direcție de restabilire a unei terminologii mai adecvate aplicate gramaticii românești, sau poate chiar ar fi declanșat exercițiul de a corija aceste ilogisme taxinomice chiar în gramatica universală. Reținem și comentăm succint în continuare și sintagmele „sintaxa articolului” (p. 350), „sintaxa prepoziției” (p. 418-419), „sintaxa conjuncției”, cu care suntem perfect de acord, opinie vizibilă și în lucrările noastre anterioare (2007 *passim*), abordări care trădează o intuiție teoretică corectă a lingvistului Pop ca și o exhaustivitate a ideilor și teoriilor sale sintactice, dar care devine neconcordanță în raport cu alte organizări teoretice de astăzi, unde se observă că sintagmele în discuție au fost abandonate pentru că alăturarea termenilor a părut improprie. În ceea ce privește „sintaxa prepoziției”, ni se pare binevenită ideea de a consemna inventarul sensurilor comportate de prepoziții (Sever Pop consemnează un număr de 11 astfel de sensuri: *locul, timpul, modul, scopul, cauza, instrumentul materia, cantitatea, opoziția, agentivitatea* etc. p. 418-419) și neutralizarea acestor sensuri contextual, idee abandonată de sintaxa mai nouă în favoarea absolutizării prepozițiilor ca fiind exclusiv *vide semantic*. Găsim la Sever Pop și idei de tip distribuțional atunci când acesta consemnează combinațiile posibile între părțile de vorbire, dar și restricțiile lor combinatorice în baze semantico-morfologice (ne referim la exemplele de la p. 424). De asemenea, discutând despre „sintaxa conjuncțiilor”, Sever Pop oferă o explicație parțial valabilă situației concurenței dată de indistinția contextual semantică dintre *că* și *să* pentru structuri precum:

Jur că voi face. vs. Jur să fac.

Mă mir că ai terminat. vs. Mă mir să fi terminat.¹

Acesta consemnează necesitatea folosirii lui *că* după *verba sentiendi, dicendi și declarandi*, (p. 435), dar din exemplele de mai sus, se observă că regula este surmontată de efectele de sens subtile ale limbii române, bazate pe expresii discret inegale, structurile consemnate de Sever Pop rămânând sensibil greu de înțeles pentru un vorbitor de altă limbă și evident greu de tradus în mod convenabil. Dorind să vedem avantajele, ori posibilele limite ale explicației date de Sever Pop acestei specializări subtile ale conjuncțiilor *că* și *să*, constatăm că problema este discutată și în GALR (2008 I, 647, II, 237-238), în relativ aceeași termeni cu cei ai lui S. Pop. În lucrarea academică recentă, indistinția utilizării dintre conjuncțiile *că* și *să* este considerată o manifestare a „nespecializării” lor, (GALR 2008 I, 647), dar se descrie

¹ Acestea sunt exemplele noastre adaptate după cele ale lui Sever Pop, pentru a evidenția dificultatea vorbitorului nenativ de a înțelege anumite subtilități de uz ale limbii române.

pe larg utilizarea lor în limbă în contexte proprii. GALR consideră că „selecția conjuncției *că* este dirijată semantic-sintactic, depinzând de natura regentului” (2008 II, 237) și că „termenii regenți ai subordonatelor introduse prin *că* sunt predicate factive” (*Idem*), implicate în relația semantică de adevăr, de presupunere sau de fals¹, de la nivelul unor verbe ca *a (se) afirma*, *a (se) dovedi*, *a (se) părea*, *a minți* ș.a. Pe de altă parte, referitor la conjuncția *să*, care are un cumul de roluri la nivelul frazei: marcă a subordonării și marcă modală, datorită acestui fapt se consemnează că este selectată de „regenți modalizatori sau verbe aspectuale”, respectiv modalizatori deontici: *a se cuveni*, volitivi: *a dori*, verbe exercitive: *a cere*, dicendi: *a spune*, „verbe inerent aspectuale”: *a continua* și „inerent modale”: *a putea*, ori „contextual aspectuale”: *a da*, *a sta*, ș.a. (2008 II, 238). Aceste precizări largesc cadrul descriptiv al discuției, dar nu conduc cu necesitate la vreo regulă, notațiile lui Sever Pop fiind în principiu necesare și suficiente pentru explicarea mecanismului lingvistic de selecție a uneia sau alteia dintre conjuncțiile discutate. Nepresupunând că aici nu s-ar putea decela o regulă semiotică mai înaltă, ne oprim aici cu consemnarea acestor considerații comparative.

3. Sursele *Gramaticii* lui Sever Pop

În modul de operare curent față de sursele avute în vedere, ori întrebuițate efectiv în construirea materialului propriu, pentru epoca în care Sever Pop și-a scris volumul, nu găsim consemnată vreo bibliografie finală, maniera de lucru fiind cea similară gramaticilor academice, dar din scurtele citate redade chiar de noi (*supra*), observăm că există anumite trimiteri la lucrări de referință importante, atât românești, cât și străine, respectiv la lucrările lui A. Rosetti, S. Pușcariu, Brachet et Dussouchet ș.a., care nu au putut fi omise de la discuție de Sever Pop din onestitate colegială, dar și din nevoia recunoașterii valorii lucrărilor acestora.

4. Receptările *Gramaticii* lui Sever Pop

Cât privește receptările prin recenzii ale *Gramaticii românești* a lui Sever Pop, menționăm mai întâi un fragment dintr-o scrisoare a acestuia către Dumitru Cristian Amzăr (documentată de Rafailă în 2011), fără a-l și comenta, ci doar cu titlu de observare a autoreferirii autorului la propria lucrare:

„Gramatica mea în limba franceză e editată de Francke (Berna)¹⁸, care nu mi-a dat decât 20 [de] exemplare. Fiecare exemplar pe care-l vreau în plus îl plătesc eu cu 20 de franci elvețieni. Am ajuns eu – așa e cultura în sec. al XX-lea – să-mi cumpăr papucii pe care i-am croit, cusut și lăcuit vreme de trei ani! Și editorii nu sânt singurii vameși ai spiritului omenesc în secolul nostru; tot atât de „vameși” sânt și alții, ca să aibă drept la anumite situațiuni sociale...” (după Rafailă 2011, 98).

¹ în termenii noștri (M.S), mai sintetici și mai sugestivi, credem.

Gramatica lui Sever Pop a fost recenzată în anul imediat de după apariție, mai exact în anul 1949, de patru lingviști, dintre care trei lingviști străini, John Orr în *Modern Language Review* (= MLR, Cambridge, 44, p. 280-281), Ernst Pulgram în *Modern Language Journal* (= MLJ, National Federation of Modern Language Teachers Associations, Ann Arbor, Michigan, nr. 33, p. 74-75), precum și de Theodor W. Elwert în *Estudis Romànics* (Vol. 3, 1951-1952, p. 279-281), dar și de un specialist român, Elie Cristo-Loveanu, aflat de asemenea în exil ca și Sever Pop, acesta din urmă publicându-și recenzia într-o revistă numită *Romanic Review* [=RoR, New York, nr. 40, p. 234-235]. Observațiile celor trei recenzori străini pe marginea volumului lui Sever Pop le regăsim citate și sintetizate de McKay în *Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Studies*, (1979: 89), iar aceasta, pe lângă recenzia lui Th. W. Elwert a fost singura noastră sursă informațională pentru acest aspect, fapt ce dovedește cât de fragilă este munca intelectuală a fiecăruia dintre noi în fața factorului timp. Ernst Pulgram consideră că lucrarea de gramatică a lui Sever Pop este una de gramatică sincronică, de factură tradiționalistă, dar și că este una „de încredere” (“trustworthy”), acesta fiind un adjectiv calitativ înalt în cutumele de apreciere ale vremii. Sunt apoi apreciate largile cunoștințe de gramatică românească ale autorului și atenția pentru aspectele dialectal și colocvial ale limbii. Autorii recenziilor, ca și noi *supra*, constată debalansarea cantitativă dintre capitolele destinate morfologiei și sintaxei. Theodor W. Elwert se ocupă pe larg de recenzarea lucrării apreciind în principal partea despre fonetica limbii române și cea privitoare la lexic, ca aspect subsecvent al numeroaselor exemplificări (Elwert 1951-1952, 280-281) Lucrarea lui Sever Pop însă cunoaște o circulație mare încă și astăzi, după informațiile editoriale pe care le-am găsit pe internet, cf. „20 editions published in 1948 in 5 languages and held by 226 WorldCat member libraries worldwide”, Worldcat identities, ceea ce demonstrează interesul onorant al străinilor pentru limba română și pentru lucrarea gramaticianului Sever Pop.

5. Concluzii

Volumul *Grammaire roumaine* a lui Sever Pop se înscrie în tradiția lucrărilor de lingvistică aplicată ale marilor lingviști români care pe lângă pasiunea pentru cunoașterea lingvistică aprofundată unui domeniu au avut în vedere și ceea ce de regulă se sintetizează prin sintagmele „cultivarea limbii” și „popularizarea științei”, adică diseminarea informației științifice publicului larg. Lucrarea lui Sever Pop are o amplitudine impresionată, este extrem de bine organizată ca structură și ca prezentare a informației și în același timp este foarte bine documentată, faptele de limbă prezentate cu maximă claritate fiind dezbrăcate de caracterul lor contradictoriu. Bogăția de exemple pe care le conține, la fel ca și traducerea lor cu mare probitate și acuratețe măresc considerabil atributul de resursă științifică valoroasă de lingvistică aplicată. Credem cu certitudine că ea poate fi utilizată și astăzi ca bază descriptivă a limbii române ca limbă străină, fie pentru vorbitorii de limbă franceză, fie prin limba franceză ca limbă de mediere.

Referințe bibliografice

- Drașoveanu, D. D. 1970. *Un acord discutabil*. CL. XV. nr. 2. p. 310.
- Umberto, Eco. 1982. *Tratat de semiotică generală*. Traducere de Anca Giurescu și Cezar Radu. Prefață de Cezar Radu. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Elwert, Theodor W. 1951-1952. *Grammaire roumaine*, par Sever Pop, Berne, Éditions A. Francke S. A., 1948 x + 458 S. (B.R. Series prima, IV). în «Estudis Romànics». vol. 3 (1951-1952). p. 279-281.
- McKay, John C. (ed.). 1979. *A Guide to Romance Reference Grammars. The Modern Standard Languages*, vol VI, cap. 5. Rumanian, p. 83-92. in Koerner E.F.K.. General Editor. *Prepositions: An analytical bibliography*. By Claude Guimier. *Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Studies*, Series V. *Library and Information sources in Linguistics*. Published under auspices of the Linguistics Documentation Centre Informatihèque de Linguistique. University of Ottawa. Amsterdam: John Benjamins B.V.
- Mocanu, Nicolae, Swiggers, Pierre. 2011. *Profil bibliografic Sever Pop (27 iulie 1901- 17 februarie 1961)*. în „Dacoromania”. serie nouă. XVI. nr. 1. Cluj-Napoca, p. 13–48.
- Pop, Sever. 1948. *Grammaire roumaine*. in-8°, VII + 457 p. Berna: Éd. Francke S.A.
- Rafailă, Maria. 2011. *Pagini de corespondență: Seve Pop către Dumitru Cristian Amzăr*. în „Dacoromania”. serie nouă. XVI. nr. 1. Cluj-Napoca. p. 92-101.
- Skårup, Povl. 1973. *Alf Lombard: Rumansk grammatik*. Lund (CWK Gleerup). 409 pages. în «Revue Romane». Bind 8. nr. 1-2. p. 429-431.
- Secrieru, Mihaela. 2020. *Lingvistica de exil. Contribuția lui Sorin Stati: de la cuvânt la transfrază*, în vol. „România în spațiul euroatlantic: interferențe culturale și lingvistice”, Ofelia Ichim (coord.). Alina-Mihaela, Bursuc–Marius-Radu Clim–Ofelia, Ichim–Veronica, Olariu–Ana-Maria, Prisacaru–Ioana, Repciuc (editori). București: Editura Tracus Arte. p. 239-250.
- Secrieru, Mihaela. 2017. *Lingvistică românească aplicată în spațiul academic german*. în „Paul Miron in memoriam 90”, Volum comemorativ alcătuit de Eugen Munteanu și Gina Nimigean. Iași: Editura Junimea. p. 420-426.
- Secrieru, Mihaela. 2011. *Cum se vede comunismul*, în „Convorbiri literare”. nr. 15 (185). p. 182-183.
- Secrieru, Mihaela. 2015. *Carta albă a lingvisticii românești din ex-spațiul României*. Ploiești: Editura Universității Petrol-Gaze.
- Secrieru, Mihaela. 2007. *Nivelul sintactic al limbii române*. ediția a II-a revăzută. Iași: Editura Sedcom Libris.
- Secrieru, Mihaela. 1997. *Considerații asupra numelui predicativ*. În „Revistă de lingvistică și știință literară”. nr. 1 (169). p. 67-77.

Sigle

- CL – *Cercetări de Lingvistică*, Institutul de lingvistică din București. București: Editura Academiei Române.
- GA – *Gramatica limbii române*, 1954, vol. I *Morfologia*, vol. II *Sintaxa*, Institutul de lingvistică din București. București: Editura Academiei Populare Române.
- GALR – *Gramatica limbii române*, 2008. vol. I. *Cuvântul*, vol. II - *Enunțul*, ediția a II-a, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”. București: Editura Academiei Române,
- SG I – *Studii de gramatică*, 1956. vol. I, Graur Al, J Byck, (red resp.) București: Editura Academiei Române.
- SG II – *Studii de gramatică*, 1957. vol. II, Graur, A.; J Byck, (red. resp.) București: Editura Academiei Române.
- SG III – *Studii de gramatică*, 1961. vol. III, Graur Al, Byck, J., (red. resp.) București: Editura Academiei Române.

Webografie

- <http://www.worldcat.org/identities/lccn-n82-150343/> (ultima accesare la 3/3/2018).
<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000149/00000100.pdf> (ultima accesare la 3/3/2018).
<http://revistes.iec.cat/index.php/ER/article/view/37674> (ultima accesare la 3/3/2018).
https://tidsskrift.dk/revue_romane/article/view/29059/25731 (ultima accesare la 3/3/2018).
<https://raco.cat/index.php/Estudis/article/view/6953> (ultima accesare la 11.05.2021).